

Språkens magi

Festskrift till professor Ingmar Söhrman

Andrea Castro och Anton Granvik (ansvariga redaktörer)

Ester Fernández Incógnito, Sara Lindbladh,
Andreas Romeborn, Katharina Vajta (redaktörer)

Studia Interdisciplinaria, Linguistica et Litteraria (SILL)

Göteborgs universitet / Repro

Omslag: Thomas Ekholm

Ombrytning: Anton Granvik

ISBN: 978-91-639-5361-3

ISBN: 978-91-984451-0-7 (PDF)

2017

Magi i magasinen: Om Iwan Ljunggrens bibliotek i Göteborgs universitetsbibliotek

ANNA SVENSSON¹

Göteborgs universitetsbibliotek består av en mängd olika bibliotek, såväl köpta som donerade. Ett i sammanhanget litet är Iwan Ljunggrens bibliotek över trolleri, magi och spiritism, under Ljunggrens samtid beskrivet som ”enastående” (Razor 1928) och ”landets väldigaste bibliotek av trollerilitteratur” (I magins tecken, 1946). I reportaget av signaturen Razor framgår att Ljunggren redan 1928 bestämt att samlingen skulle doneras till UB, eller Göteborgs Stadsbibliotek som det hette till 1961. När materialet kom till biblioteket har vi inte någon exakt uppgift om. Det finns en anteckning i Handskriftsavdelningens accessionskatalog 17 april 1969 att arkivmaterial, motsvarande en kapsel, medföljde revisor Iwan Ljunggrens samling av böcker.² Det behöver inte betyda att böckerna kom samtidigt utan att någon då upptäckte handskriftsmaterialet och införlivade det i arkivet. En genomgång av universitetsbibliotekets årsberättelser fram till 1969/70 visar inga omnämningar av donationen trots att kutymen var att ta upp sådana. Gåvor av enstaka böcker av universitetets lektorer och professorer finns omnämnda, vilket naturligtvis var god politik från bibliotekets sida, men inte Ljunggrens. Kanske ansågs ämnesområdets beskaffenhet alltför oseriöst för att vara värt att omnämnas. De senaste 10 åren har samlingen dock förts fram av UB:s personal genom två utställningar, senast 2014 då Isabel Folkesson och Kristina Sevo visade ett urval av de 327 kortlekar som ingår i samlingen, och dessförinnan 2008 då Thomas Lindström ställde samman böcker, tidskrifter och affischer. Vid den senare var Ingmar Söhrman med och kastade ett magitränat öga över urvalet och trollade vid invigningen.

Katalogisering i Libris av samlingen har påbörjats hösten 2017 och nya brev, kvitton och urklipp dyker upp bland böcker och tidskrifter. Vad gäller Ljunggrens korrespondens är det tydligt att endast en begränsad del kom till UB. Vi har låtit digitalisera den förteckning som han själv upprättade *Accessionskatalog vid Iwan Ljunggrens bibliotek börjad 16/8 1951* (Ljunggren 1951). Utifrån den vill jag här beskriva biblioteket och dess tillkomst, men också försöka teckna en bild av vem donatorn var.

Om Ljunggren som person finns inte mycket skrivet, mest information finns att hämta i ovan nämnda reportage av Razor. I trollerilitteraturen

1 Utöver kollegor nämnda i texten vill jag tacka Anders Larsson för hjälp med att försöka komma Ljunggren och hans bibliotek närmare in på livet.

2 Internt dokument som förvaras på UB:s Handskriftsavdelning.

finns han omnämnd i ”Who’s who in magic” (Goldston u.å.) och *Sveriges trollkarlar* (Nilsson 2007).³ I några kortare minnesrunor vid hans död 1975 börjar livshistorien med anställningen som kamrer vid Gruv AB Sulitelma i Helsingborg (Iwan Ljunggren 1975a, 1975b). Via kyrkoarkiven kan vi följa hans tidigaste levnad.⁴ Axel Fredrik Iwan Ljunggren föddes i Karl Johans församling i Majorna i Göteborg. Modern Lovisa Charlotta var infödd majornabo, medan fadern Anders Fredrik, till yrket tunnbindare, var inflyttad från Lyby i Skåne. När Iwan och tvillingsystern Ester såg dagens ljus den 6 september 1884 fanns det fem äldre syskon i hemmet. Familjen var bosatt i Majornas 1:sta rote nummer 45 på vad som då var Allmänna vägen, senare Oscarsgatan 96 och idag ett område där Oscarsleden går fram. Fastigheten ägdes av D. Carnegie & Co där fadern var anställd, denne finns omnämnd i lokalpressen i samband med att han höll tacktal efter att med andra anställda förlänats medalj från Patriotiska Sällskapet (En högtidlighet, 1895). Från hösten 1900 till våren 1902 studerade sonen vid Göteborgs handelsinstitut (Ahlström 1951: 176).⁵

År 1903 flyttade han till Årnäs i Forshems socken och ett arbete som bokhållare på glasbruket som ägdes av Carnegie, där blev han kvar till 1910 då flyttlasset gick till Helsingborg och arbetet som kamrer på Gruv AB Sulitelma. Fem år senare gifte han sig i Domkyrkan i Göteborg med Eleonore Albihn född 1886. Paret var bosatta i Helsingborg fram till 1920 då de flyttade till Stockholm och Ljunggren började arbeta på Stockholms Brandstodsbolag. Han startade så småningom en egen firma.⁶ När Stockholms Handelskammare 1931 började med godkännande av granskningsmän jämte auktoriserade revisorer dyker han upp i deras förteckning bland de förra (Svenska handelskammaren, 1932).

Men var kom trolleriintresset ifrån? Razor (1928) benämner Ljunggren som ”en av Stockholms skickligaste amatörtrollkarlar”. I artikeln säger Ljunggren att hans trolleriintresse väcktes av att han såg en person uppträda när han arbetade på ett bruk i Halland⁷ och tänkte att han själv skulle

3 Informationen i Nilsson tycks bygga på Razors artikel från 1928 och är delvis föråldrad.

4 Av utrymmesskäl anges här endast Riksarkivets referenskod samt sida, avser tiden från 1885 till 1915: SE/GLA/13186/C/7, bild 131; SE/GLA/13186/A I/34, s. 151; SE/GLA/13186/A II a/1, s. 53; SE/GLA/13186/A II a/4, s. 73; SE/GLA/13186/D I/4, s. 170; SE/GLA/13186/B II/3, s. 365; SE/GLA/13120/B/5, s. 31; 1895-1906 SE/GLA/13120/A II a/1, s. 231; SE/GLA/13120/A II a/2, 223; SE/LLA/13171/B I/7, bildnr 35; SE/LLA/13171/A II a/79, s. 2206; SE/LLA/13171/A II a/99, s. 7038; SE/LLA/13171/AII a/198, s. 8074; SE/GLA/13180/E/18, s. 172; SE/SSA/0001/B I a/91, s. 15.

5 Namnet är felaktigt angivet som Ivar Ljunggren. I kyrkoarkiv ovan skrivs förnamnet oftast som Ivan med enkelt v.

6 En sökning i Kungl. bibliotekets Svenska dagstidningar (<http://tidningar.kb.se/>) ger träffar i radannonser för deklARATIONER m.m. till lågt arvode framför allt i *Dagens Nyheter* från slutet av 1920-talet fram till början på 1950-talet med angivande av hemadresser.

7 Finns inga spår av någon flytt till Halland i kyrkoarkiven.

kunna lära sig. Sagt och gjort skickade han efter litteratur i ämnet. Bland arkivmaterialet finns en klippbok och lösa tidningsklipp om trolleri och magi bevarade, i några är Ljunggren som trollkarl omnämnd. Vid en så kallad Überbrettl eller kabaré anordnad av Lidköpings Atlet & Idrottsförening omnämns han anonymt som ”en framstående amatör som på andra platser fått stort erkännande för sin fingerfärdighet.” (Überbrett’lafton 1908). I ett programblad utan årtal för Segelsällskapet Wästgötarnes vinterfest annonseras ”uppträdande af den store kinesiske Trollkonstnären Kjing-Tjang i sina storartade produktioner och fingerfärdigheter” och Ljunggren har satt sin exlibrisstämpel i marginalen på ett sätt som tyder på att det är hans artistnamn. Från pingstfesten i Ramlösa 1912 ger Helsingborgs Dagblad ”ett loford åt den trollande kandidat Ljunggrens fingerfärdighet. Här var också ett nummer som senterades lifligt” (Det stora nettot 1912). I ”Who’s who in magic” nämns att han uppträder med ”Sleights, mental magic, illusions for clubs”, att hans favorittrick är äggpåse, favoritmagiker David Devant, favorittidskrift *The Linking Ring* och favoritförfattare Hoffmann (Goldstone u.å.: 108). I *The Sphinx* fick han vid två tillfällen trick publicerade, det ena består av att flytta ett glas med konfetti från en piedestal till en annan, det andra av en silkesduk som stoppas i ett glas och sedan försvinner i en papperspåse som skrynklas ihop (Ljunggren 1939: 1946).

Ljunggren var med i kretsen som bildade Svensk Magisk Cirkel 1946 och var föreningens första revisor (I magins tecken 1946; Svensk magisk cirkels första kongress 1947). Han var också under många år medlem av International Brotherhood of Magicians (IBM) och stod som dess svenske representant (Goldstone u.å.); organisationen tillägnade honom 1956 ett emblem för 25 års medlemskap och 1971 fick han deras Order of Merlin (*Magicpedia* 2014). IBM:s tidskrift *The Linking Ring* omnämnde för övrigt reportaget av Razor (Brush 1928; densamme i *The Sphinx* under signaturen Baffles 1928) och tidskriften bär även spår av Ljunggren genom läsarkommentarer i form av uppskattande ord om artiklar av Bert Douglas som presenterat ett trick kallat ”The Miracle Twenty Card” om vilket skrivs att Ljunggren ”regards it as a most wonderful trick” (Magic for men 1929). Han skickade också ett telegram med nyheten om och ett brev som försvar av illusionisten Dante (Harry A. Jansen) som *Stockholms-Tidningen* felaktigt påstod skulle avslöja tre trick om dagen under ett besök med sin Sim-Sala-Bim-show (Dante vindicated 1931; Dante avslöjad 1930). Bland andra sällskap han var medlem av finns Club des Magiciens Bibliophiles, Magischer Zirkel von Deutschland (Hamburg) och Academy of Magical Arts and Sciences.

Uppenbarligen övergick behovet av litteratur för att lära sig trollda till ett samlande. Enligt Razor (1928) skulle Ljunggrens bibliotek bestå av 300 volymer 1928. I en stencilerad förteckning sammanställd 1929

finns 196 titlar under böcker samt åtta tidskriftstitlar upptagna (Ljunggren 1929). Om vi utgår från accessionskatalogen förvärvade Ljunggren 96 boktitlar under åren 1906–1928. Vad diskrepansen beror på är svårt att veta. Kanske räknade Ljunggren även in sina tidskriftsnummer i antalet volymer i artikeln; kanske är huvuddelen av de 110 posterna i accessionskatalogen som saknar förvärvsdatum och utgivningsår eller är utgivna före 1928, från de tidiga åren. Eftersom titlarna i den efterkonstruerade katalogen tycks slumpmässigt ordnade, kan vi inte veta om så är fallet. Den information som Ljunggren angivit är accessionsdatum, författare, titel, utgivningsår, antal band, köp eller gåva, pris och ibland även vissa anteckningar och uppgift om kostnad för inbindning, men informationen är inte komplett för alla poster. De 959 löpnummer som katalogen är ordnad efter finns i de fysiska böckerna i form av etiketter, vanligen på pärmens främre insida. Han använde en namnstämpel som exlibris, I. Ljunggren. Tidskrifter är inte med men det finns en handskriven genomgång av beståndet. Antalet titlar uppgår till 58 och det är stor variation på fullständighet och antal volymer, många tidskrifter var kortlivade.

Av kataloger, kvitton och uppgifter från accessionskatalogen framgår att Ljunggren handlade från en mängd olika bokhandlare och återförsäljare av trolleriattiraljer: Karströms i Mariestad, Killbergs och Hedéns i Helsingborg, Björk & Börjesson i Stockholm, Harries i Åby, János Bartl och John Willmann i Hamburg, Charles de Vere i Paris, Wiener Kunststätte für Magie, A.W. Gamages och Will Goldston i London, Edgar Heyl i Baltimore, Martinka & Co och Leo Rullman i New York, Haines House of Cards och Harold Rice i Cincinnati, Abbott Magic & Novelty i Michigan och många fler. Till största delen är böckerna köpta, endast 38 poster är markerade som gåvor. Några kommer från personliga vänner som svågern Percival Albihn och August Froyck som var ingenjör och initiativtagare till såväl Helsingborgs glasbruk AB som Aktiebolaget Glasmosaik (Fogelberg 1982). Froyck hade också uppfunnit en ny färg, Akvalit som ersättning för linolja och framträdde med ett nummer där han beströk en preparerad duk med osynlig färg varpå en målning framträdde (Rosenberg 1899; Ax. S. 1913). Andra fick Ljunggren av författarna själva som *Anuario Español de la Prestidigitación* (Barcelona, 1942) och *Bibliografía Española de la Prestidigitación* (1944) av Javier d’Areny-Plandolit, vilken också sålde två publikationer av arkitekten Antonio Darder Marsá, nämligen *Las ilusiones del ilusionista* (Barcelona, 1943) och *Ilusionismo cerebral* (1945).⁸ Av Newmann the Great (C. A. Newmann) köpte Ljunggren några andra spanskspråkiga titlar, Robert Gastón *Suertes*

8 För uppgifter om personer som nämns i det följande se för svenskar som Harrie och Solimann: Nilsson (2007) eller *Sveriges Magi-Arkiv* (<http://magiarkivet.se/>), för utländska namn: *Magicpedia* (http://geniimagazine.com/magicpedia/Main_Page), *Zauber-Pedia* (<http://zauber-pedia.de>) och *MagiPedia* (<http://dobleorso.com/magipedia/doku.php>).

de fisica recreativa de los mas celebres profesores antiguos y modernos (Paris, u.å.) och *Los juegos de cartas* (1899). Från Jacques Géry kom *Les principes brillants de la manipulation des cartes* (Metz, 1949) i en lyxupplaga. Géry skriver att han också är samlare och inte vill ha betalt för boken men vill gärna ha autografer, foton eller dylikt; han tackar för Carl Axel Ewert *Kortkonsternas bok* som Ljunggren skickat (Géry 1950a, 1950b). Det framgår indirekt genom andras brev att han hade kontakt med Milton A. Bridges och bland annat skickade honom två exemplar av Sven Linde *Sibyllans hemligheter*; från Bridges finns sex gåvor i katalogen (Heyl 1960). Brev finns från andra samlare som Hasse Zetterström, Hector El Neco (Nils Hector), Solimann (Vilhelm Fredrik Feldvoss), Ottokar Fischer, Ernest Thorn, John Mulholland och Lucille Barnett. Ljunggren skickade listor och ibland böcker till dem och mottog gåvor av flera. Andra brev ger exempel på att han köpte direkt av författare som Maurice Sardina *La magie du sorcier* (Paris, 1946); *Les "erreurs" de Harry Houdini* (Paris, 1947) och *Rezvanimagie* (Paris, 1949).

I korrespondensen diskuteras också annat än böcker. Från Zetterström finns ett brev som avslöjar hur han utför sitt äggtrick. Brev från Horace Goldin visar att Ljunggren bett om tips på nya trick och bad att få bli rekommenderad som kontakt för magiker som eventuellt var på väg till Stockholm. Goldin skickade ett cigarettetuie som inte gick att öppna för den oinvidge, enligt instruktionen krävdes det av utövaren att denne bar etuiet på sig i tre månader för att kroppstemperaturen skulle penetrera den speciella metall etuiet var gjort av (Goldin 1939, 1936). Fredo Marvelli, som Ljunggren träffat i Stockholm, skriver 1941 och undrar om Ljunggren lyckas få några magitidskrifter från USA och om Marvelli möjligen är omnämnd i dessa (Marvelli 1941). Han är snart klar med utgivningen av Ottokar Fischers sammanställning av Johann Nepomuk Hofzingers trick, *Zauberkünste*, och ber Ljunggren, om han korrponderar med amerikaner, att meddela detta trots att försäljningen börjar först vid ett senare tillfälle; boken finns i biblioteket som exemplar 18 av 1000.⁹ Clément de Lion (Knud V. Clement) tipsar Ljunggren om olika internationella sällskap och om vilka tidskrifter som kan vara av intresse (Lion 1918).

I accessionskatalogen finns inköpspris angivet på 711 av de 959 posterna, och genom att jämföra vad priserna motsvaras av idag för några titlar kan vi få en inblick i hur mycket Ljunggren var beredd att betala (konsumentprisindex enligt Edvinsson, Rodney & Söderberg 2008). Den dyraste boken inköpt under startåret 1906 är Friedrich W. Conradi *Der Moderne Kartenkünstler* (Dresden, 1896) motsvarande 431 kronor i dagens

⁹ I början av 1950-talet hamnade Marvelli i Benidorm där han verkade som fotograf och tidig exploatör av tysk turism (Amilio Alegre 2015).

penningvärde.¹⁰ John Northern Hilliard *Greater magic*, Minneapolis, 1938, distribuerades endast i magikretsar ej till allmän försäljning, exemplaret har bevarat skyddsomslag och är inköpt utgivningsåret för motsvarande 1568:-, i antikvariatskataloger på nätet finns exemplar från runt 5000:- och uppåt. Bland de sista förvärven finns Reginald Scots *The discoverie of witchcraft* (Arundel), i utgåva från 1964, inköpt 1967 för motsvarande 1029:-.

På 723 nummer i accessionskatalogen finns utgivningsår angivet och till övervägande del är böckerna från 1900-talet. Det finns 49 titlar från 1800-talet, 18 från 1700-talet och 1 från 1591. Den senare omnämns i Razors (1928) artikel och är en utgåva av Jean Bodin *De magorum daemonomania* på tyska i översättning av Johann Fischart tryckt i Strassburg, exemplaret är inte komplett, opaginerade blad 8–9 samt sidorna 263–336 saknas. Ljunggren förvärvade boken 1920 för motsvarande 56 kronor. Samma år köptes också många andra tyskspråkiga titlar in, exempelvis av Conradi Horster (Friedrich W. Conradi). Även 1921 förvärvades mycket, bland annat flera av bibliotekets äldre franska böcker från Charles de Veres egen samling, han betonade att han inte var bokhandlare men vid 79 års ålder ville han avyttra sina böcker (De Vere 1921). Ljunggren köpte bland annat Jean Nicolas Ponsin *Nouvelle magie blanche dévoilée* (Paris, 1853); Henri Decremps *La Magie blanche dévoilée* (Paris, 1784); *Testament de Jérôme Sharp* (Paris, 1786); *Codicile de Jérôme Sharp* (Paris, 1788) och *Les Petites Aventures de Jérôme Sharp* (Liège, 1793); samtliga för motsvarande 219 kronor styck i dagens penningvärde. De är i originalbindning med pappersomslag och torde ha varit en god affär trots att de delvis är smutsiga och fläckade. Samma år köpte han också Camille Gaultier *La prestidigitation sans appareils* (Paris, 1914), häftat exemplar 97 av 500 signerade, för motsvarande 293:-. I en odaterad anteckning i accessionskatalogen har Ljunggren skrivit ”Rar! Värde kr 200:-”; dagspriset på nätet ligger mellan 4000 och 5000 kronor. Som nummer 241 av de 500 signerade finns titeln även i ett inbundet exemplar som saknar Ljunggrens egen numrering, av autografer framgår att exemplaret kommer från Newmann som köpt det av Houdini som i sin tur fått det av författaren.

1700-tals böckerna utgörs utöver ovan nämnda franskspråkiga titlar av *Natürliches Zauber-Buch, Oder Neu-eröffneter Spiel-Platz rarer Künste* (Nürnberg, 1740) och av Johann Nikolaus Martius, Johann Christian Wiegleb och Gottfried Erich Rosenthal *Unterricht in der natürlichen Magie* i en utgåva tryckt i Berlin och Stettin 1782–1805 i 20 band varav Ljunggren köpte volymerna [1]–14, med undantag för det första bandet, i halvfranska band med exlibris från Deutsche Museum i München. Det första bandet utan volymbeteckning har pappersband med exlibris ”Dr Rohnstein”, den tyske

¹⁰ I artikeln av Razor anger Ljunggren att D. S. Hector *Magiens Värld* Stockholm 1899 är hans första bok, men i accessionskatalogen står förvärvsår 1907 på den.

amatörtrollkarlen Reinhard Rohnstein som skrev böcker om framför allt kortkonster som serien *Neue Kartenkunst* (Berlin, 1910), vilken Ljunggren förvärvade 1920. Andra verk av stort värde och där Ljunggren själv markerat detta i accessionskatalogen är Jean Eugène Robert-Houdin *Les secrets de la prestidigitation et de la magie* i originalutgåva (Paris, 1868), inköpt hos Björk & Börjesson; William Everhart *Facts, fame and fortune* (Columbus, 1904); Albert A. Hopkins *Magic: stage illusions and scientific diversions* (New York, 1897), inköpt hos Auktionskammaren; A. Martin-Bontemps *Prestidigitation: les cigarettes* (Salon, 1928), exemplar 3 av 500 med dedikation och Friedrich W. Conradi *Magie "fin de siècle"* (Dresden, 1899). Av favoritförfattaren Professor Hoffmann (Angelo John Lewis) finns 14 titlar bland annat *Handbok i nutidens magi* (Stockholm, 1886), 2 upplagan av den svenska översättningen av *Modern magic*.

Äldsta titlar på svenska är *Tydlig anvisning att med lätthet lära de nöjsammaste och mest förwånande kortkonster* (Linköping, 1829); Knut Erik Venne Höökenberg *Den nyaste hexmästaren*, 2 upplagan (Stockholm, 1843) och *Hexmästarens pappa*, 3 upplagan (Stockholm, 1844). Samtliga inköpta 1931, ett år då Ljunggren tycks har satsat systematiskt på att förvärva svenskt då minst 22 av bibliotekets 96 svenska titlar har detta accessionsår. I övrigt finns 2 italienska, 3 finska, 5 danska, 8 spanska, 35 franska, 118 tyska och 692 engelska titlar i accessionskatalogen.

Av Razors (1928) artikel framgår att Ljunggren också samlade på utrustning och trolleriapparater men inte visste vad han skulle göra av dem på sikt. Möjligen sålde han av dem under årens lopp, brev från Harries (1949, 1954) visar att han i alla fall hade aviserat att han hade saker till salu och det kan tolkas som att några av de apparater de hade i sitt Magiska museum kom från Ljunggren.¹¹

Vid Göteborgs universitet finns Ljunggrens namn även bevarat bland forskningsfonderna. Tillsammans med hustrun upprättade han ett testamente 1966 som stipulerade att deras kvarlåtenskap skulle bilda "Iwan och Eleonore Ljunggrens fond för medicinsk forskning" (Göteborgs universitet 1991). Fonden bildades också när Eleonore avled 1972, hennes tillgångar översteg 1,3 miljoner, men Iwan valde att annullera sin del 1975 och testamenterade sin kvarlåtenskap på drygt 400 000 kronor till en systerdotter.¹² Efter hustruns död återvände Ljunggren till Göteborg och flyttade in i Stiftelsen Otiums boende. Han avled den 1 augusti 1975.

11 Som kuriositet kan nämnas att i sin "utgåva" av karaktären Gillis Görlls fiktiva anteckningsböcker har Otto von Busch använt sig av Ljunggrens bibliotek och förlagt fyndet av Görlls material dit, en del av dennes material sägs ha försvunnit ihop med Ljunggrens trolleriapparater (Görll 2014: 79).

12 Iwan Ljunggrens bouppteckning i: SE/GLA/15492/A IV b/47 bouppteckningsnr 4998, innehåller också kopia på Eleonores.

Referenslista

- Ahlström, Axel. 1951. *Matrikel öfver Göteborgs Handelsinstituts elever. 2, 1886–1910*. Göteborg: Göteborgs Handelsinstitut.
- Amilio Alegre, Francisco. 2015. Fredo Marvelli y los turistas alemanes en el Benidorm de 1950 a 1970. *Histobenidorm* 15 mars. <https://histobenidorm.blogspot.com/2015/03/> [2017-07-20].
- Av svenska handelskamrar auktoriserade revisorer och godkända granskningsmän: Förteckning utgiven av Central revisorsnämnden januari 1933*. 1933. Malmö: Lundgrens Söner.
- Ax. S. [Svenson, Axel]. 1913. Att måla flerfärgade tavlor utan färg. *Öresunds-Posten*, 31 maj.
- Baffles [Brush, Charles R.]. 1928. Magic news from many lands. *The Sphinx*, 27(4), 168.
- Brush, Charles R. 1928. Foreign reviews. *The Linking Ring*, 8(4), 331–32.
- Dante avslöjad. 1930. *Stockholms-Tidningen*, 15 december.
- Dante vindicated. 1931. *The Linking Ring*, 11(2), 154.
- Det stora nettot. 1912. *Helsingborgs Dagblad*, 28 maj.
- De Vere, Charles. 1949. *Brev till Iwan Ljunggren 9 februari*. Revisor Iwan Ljunggrens papper. H 1969: 17. Göteborg: Göteborgs universitetsbibliotek.
- Edvinsson, Rodney, och Söderberg, Johan. 2011. A Consumer Price Index for Sweden 1290-2008. *Review of Income and Wealth*, 57(2), 270–292. <http://www.historia.se/Jamforelsepris.htm> [2017-07-20].
- En högtidlighet. 1895. *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning*, 23 december. <http://tidningar.kb.se>
- Fogelberg, Torbjörn. 1982. Glasbruk i Helsingborg under 1870-talet och tiden kring sekelskiftet. *Kring Kärnan*, 14. Helsingborg: Helsingborgs museiförening, 63–82.
- Géry, Jacques. 1950a. *Brev till Iwan Ljunggren 9 juni*. Revisor Iwan Ljunggrens papper. H 1969:17. Göteborg: Göteborgs universitetsbibliotek.
- Géry, Jacques. 1950b. *Brev till Iwan Ljunggren 26 juni*. Revisor Iwan Ljunggrens papper. H 1969:17. Göteborg: Göteborgs universitetsbibliotek.
- Goldin, Horace. 1936. *Brev till Iwan Ljunggren 7 mars*. Revisor Iwan Ljunggrens papper. H 1969:17. Göteborg: Göteborgs universitetsbibliotek.
- Goldin, Horace. 1939. *Brev till Iwan Ljunggren 31 mars*. Revisor Iwan Ljunggrens papper. H 1969:17. Göteborg: Göteborgs universitetsbibliotek.

- Goldston, Will. u.å. Who's who in magic. *Tricks that mystify*. London: Will Goldston.
- Görll, Gillis. 2014. *A scar of belonging: fragments of fashion by Gillis Görll (1901–1975)*. Otto von Busch (red.). New York: SelfPassage. <http://www.selfpassage.org/research/Gorll-ScarOfBelonging-w.pdf> [2017-07-20].
- Göteborgs universitet. 1991. *Donationer och fonder*. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Harries. 1949. *Brev till Iwan Ljunggren 21 mars*. Revisor Iwan Ljunggrens papper. H 1969:17. Göteborg: Göteborgs universitetsbibliotek.
- Harries. 1954. *Brev till Iwan Ljunggren 12 februari*. Revisor Iwan Ljunggrens papper. H 1969:17. Göteborg: Göteborgs universitetsbibliotek.
- Heyl, Edgar. 1960. *Brev till Iwan Ljunggren 31 augusti*. Revisor Iwan Ljunggrens papper. H 1969:17. Göteborg: Göteborgs universitetsbibliotek.
- I magins tecken. 1946. *Aftonbladet*, 4 mars.
- Iwan Ljunggren. 1975a. *Svenska Dagbladet*, 7 augusti.
- Iwan Ljunggren. 1975b. *Dagens Nyheter*, 8 augusti.
- Lion, Clément de. 1918. *Brev till Iwan Ljunggren 25 februari*. Revisor Iwan Ljunggrens papper. H 1969:17. Göteborg: Göteborgs universitetsbibliotek.
- Ljunggren, Iwan. 1929. *Trolleriböcker*. Revisor Iwan Ljunggrens papper. H 1969:17. Göteborg: Göteborgs universitetsbibliotek. <http://hdl.handle.net/2077/39135> [2017-07-20].
- Ljunggren, Iwan. 1939. Flying glass and confetti. *The Sphinx*, 38(3), 69–70.
- Ljunggren, Iwan. 1946. A silk and glass routine. *The Sphinx*, 45(7), 205.
- Ljunggren, Iwan. 1951. *Accessionskatalog vid Iwan Ljunggrens bibliotek börjad 16/8 1951*. Revisor Iwan Ljunggrens papper. H 1969:17. Göteborg: Göteborgs universitetsbibliotek. <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:alvin:portal:record-150535> [2017-07-20].
- Magic for men. 1929. *The Linking Ring* 8(11), 872–73.
- Magicipedia*. 2014. Iwan Ljunggren. http://www.geniimagazine.com/wiki/index.php?title=Iwan_Ljunggren [2017-07-20]
- Marvelli, Fredo. 1941. *Brev till Iwan Ljunggren 10 juni*. Revisor Iwan Ljunggrens papper. H 1969:17. Göteborg: Göteborgs universitetsbibliotek.
- Nilsson, Christer. 2007. *Sveriges trollkarlar*. Stockholm: Svensk magisk cirkel.

- Razor [Strömberg, Nils]. 1928. Bland trollkarlar och trollkonster. *Aftonbladet*, 25 mars.
- Rosenberg, Johan Olof. 1899. Akvalit. *Svensk Kemisk Tidskrift*, 11, 88–97.
- Sardina, Maurice. 1949. *Brev till Iwan Ljunggren 21 juni*. Revisor Iwan Ljunggrens papper. H 1969:17. Göteborg: Göteborgs universitetsbibliotek.
- Svensk magisk cirkels första kongress. 1947. *Trollkarlen*, 5, 3.
- Überbrett'lafton. 1908. *Nya Lidköpingstidningen*, 7 mars.
- Zetterström, Hasse. [1917]. *Brev till Iwan Ljunggren* [odaterat]. Revisor Iwan Ljunggrens papper. H 1969:17. Göteborg: Göteborgs universitetsbibliotek.